

KATILIMLI KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE MAHALLE DERNEKLERİNİN ROLÜ: İZMİR KARABAĞLAR KENTSEL DÖNÜŞÜM HAK ARAYANLAR DERNEĞİ ÖRNEĞİ

Mehmet AKALIN

Sosyal Güvenlik Kurumu, Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü, makalin@sgk.gov.tr

Özet

İzmir ili, Karabağlar ilçesinde gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projesi ve bu projeye halkın katılımı çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle kentsel dönüşüm sürecine halkın katılımının önemi, katılımın hukuk sistemimiz içerisindeki yeri, katılım modelleri ve katılım araçları literatürdeki kaynaklar aracılığı ile açıklanmıştır. Daha sonra ise bu bilgiler ışığında İzmir ili, Karabağlar İlçesinde faaliyet gösteren Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneğinin ve Karabağlar Halkının sürece katılımı araştırılmıştır. Alan çalışmasında yarı yapılandırılmış sorular çerçevesinde dernek yetkilileri, dernek üyeleri ve mahalle muhtarları ile derinlemesine, mahalle halkı ile ise sınırlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, betimsel analizlerle sosyal gerçekliğe yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak ise halkın, bölgedeki kentsel dönüşümüne katılımının sağlanarak kazanımlar elde ettiği ve bölge halkının kentsel dönüşüm süreçlerine katılımında başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, Katılım, Mahalle Dernekleri, Karabağlar Bölgesi.

ROLE OF NEIGHBORHOOD ASSOCIATION IN PARTICIPATORY URBAN REGENERATION PROJECTS: IZMIR KARABAĞLAR URBAN REGENERATION CLAIM SEEKERS ASSOCIATION CASE

Abstract

The subject of this study constitutes that public participation in urban regeneration projects in İzmir Karabağlar Province. The study primarily explain that importance of public participation in the process of urban regeneration, legal system of participation, participation models and participation tools via resources in the literature. Afterward this study investigated that participation of Karabağlar Public an Karabağlar Urban Regeneration Claim Seekers Association in Karabağlar Urban Regeneration Project. In the context of field research work, essay tried to determine whether public participation in Karabağlar Urban Regeneration Project. The obtained data was tried to reach to the social realities with descriptive analysis which obtained by applying in-depth and limited interview with public and association officials. Finally, it is understood that, public participation in the Karabağlar Urban Regeneration Project is successful. And Karabağlar Urban Regeneration Claim Seekers Association achieves some gains in this process.

Key Words: Urban Regeneration, Participation, Neighborhood Associations, Karabağlar Province.

Giriş

Neoliberal politikaların 1980'li yıllardan itibaren etkinliğini arttırması ile devletlerin yönetim anlayışları büyük değişimler geçirmeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren devletler üretici rollerinden vazgeçmiş; daha çok düzenleyici roller üstlenmişlerdir. Devletlerin yönetim anlayışındaki bu değişimin sebepleri; kamu yönetiminde yaşanan etkisizlik, verimsizlik, kırtasiyecilik, israf ve esnek olmayan yönetim şekilleri gibi başarısızlıklardır. Söz konusu bu nedenlerin ortadan kaldırılması ve toplumların ilerlemesi için ise şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik, tutarlılık, hukuka bağlılık, müşteri memnuniyeti (vatandaş) ve katılımcılık gibi piyasa ekonomisinde yer alan birçok kavram devlet yönetim anlayışı içerisinde kabul görmeye başlamıştır (Toköz, 2011: 19). Yeni yönetim anlayışı ile birlikte özellikle 1980 öncesinde kullanılan “minimal devlet” ve “optimal devlet” kavramları yerini “piyasa dostu devlet” ve “etkin devlet” kavramlarına bırakmıştır (Kerman ve diğer., 2011: 16). Bu gelişmeler ise bireylerin merkezi karar alma süreçlerindeki etkisini azaltmıştır.

Devlet anlayışında yaşanan bu değişim ve dönüşümler demokrasi kavramının da klasik anlamının dışında tanımlanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Latince bir deyim olup halk anlamına gelen “demos” ile “egemenlik-iktidar” anlamına gelen kratos sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan demokrasi kelimesi, sözlük anlamı itibariyle halkın kendi kendini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır (Ejder, 1996: 190). Demokrasi en genel tanımıyla halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin millete veya halka ait olmasıdır (Derdiman, 2006: 91). Bu çerçevede demokrasi, iktidarın halkın elinde olmasına vurgu yapan bir kavramdır (Tunç, 2008: 1115).

Zaman içinde oluşan tecrübeler demokrasinin daha geniş kapsamlı tanımlara konu olmasına neden olmuştur. Bu kapsamda demokrasi “En üst iktidarın halkta bulunduğu ve halkın belli aralıklarla tanınan özgür seçimlerde temsilcilerini seçtiği, temsil ve devredilmiş otorite yoluyla halk tarafından dolaylı olarak kullanılan hükümet biçimine imkân veren siyasi sistem” olarak ifade edilmiştir (Tunç, 2008: 1115-1116).

Demokrasinin en saf hali halkın egemenliği bizzat, aracısız kullandığı doğrudan demokrasi ile yaşanmaktadır (Tunç, 2008: 1117). Ancak artan kent ve ülke nüfusları bu yönetim anlayışının tam anlamıyla kullanılabilmesini zorlaştırmaktadır. Yine de “tabandan demokrasi” (grass-root democracy), “komşuluk demokrasisi” (neighbourhood democracy), yerel demokrasi (local democracy) gibi farklı biçimlerle ifade edilen demokrasi çeşitleri ile devletin büyüyen ve hantallaşan yapısında sesi duyulmayan bireyin, salt oy verme gücü dışında farklı konuları ve öz nitelikleri ile siyasette yeniden söz sahibi olması (Yıldırım, 2003) hedeflenmektedir. Tabandan demokrasi ancak demokrasinin yerelleştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Böylece demokrasi onu oluşturan asıl birimler olan bireylere doğru yayılmakta, merkezi bir kurumun politikayı tekeline almasına engel olunmaktadır. Yani katılım süreçleri genişleyerek temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye doğru geçiş yapılmaktadır (Yıldırım, 2008: 278).

Dünya nüfusunun hızla artması ve kentlerin nüfuslarının milyonlara ulaşması yerel düzeyde karar verme süreçlerinin karmaşık hale gelmesinin başlıca sebeplerindendir. Yönetişim de bu karmaşıklığı ortadan kaldırmak adına ortaya çıkan bir araç durumundadır. Yönetişim (governance) en basit anlamıyla katılımcı ve paylaşımcı bir yönetim anlayışını ifade etmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde aktif rol almaya başlamaları yönetişim düşüncesinin önemini günümüzde daha da arttırmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007: 69). Nitekim 1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlenen Dünya Yeryüzü Zirvesinde oluşturulan Gündem 21 ve Yerel Gündem 21 projeleri katılımlı süreçlerin kurumsallaşmasını sağlamıştır. 1996 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat II Konferansı ile de konut ve yerleşim politikalarının merkezinde yerel yönetimlere ve STK'lara yer verilerek; temel hedeflere ulaşılması açısından katılımın önemine vurgu yapılmıştır (Üstün, 2009: 188).

Yukarıda kısaca değinildiği üzere, birlikte yönetmek anlamına gelen yönetişim “otoritenin yukarıdan aşağıya doğru hâkimiyetini esas alan klasik hiyerarşik yönetim anlayışı yerine, tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve uzlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, saydamlığı, açıklığı, hesap verme sorumluluğunu, yetki devri ve yerindeliği esas alan (DPT, 2007: 5) bir yönetim anlayışını ifade etmektedir.

Katılım ise; somut bir olaya, eyleme, oluşuma ya da soyut düzlemde bir düşünceye, onu diğerleriyle paylaşarak ve tartışarak dâhil olmak (Yılmaz, 2004: 583) anlamına gelmektedir. Ayrıca katılım, bireylerin kendileriyle ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da belirli çevrenin tasarlanması ve planlanmasında, bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileri ile işbirliğine gidilebilmesi olarak da tanımlanabilir (Yalçındağ, 1996: 129). Bu bakımdan katılım, bireylerin kamu yönetiminin yetki ve görev alanına giren konularda söz sahibi olmaları ve bireylerin çeşitli yol ve yöntemlerle kamu hizmetlerini yürütmekle görevli kamu kuruluşlarının karar ve uygulamalarını etkilemelerine ve bunların sorumluluğunu bir ölçüde üstlenmelerine olanak sağlayabilmektedir (Yalçındağ, 1996: 129).

Halkın yönetime sağlıklı bir şekilde katılımı demokratik yönetimlerin bir gereğidir. Halk kendisini ilgilendiren veya kendisini etkileyen konularda politik kararlar alınmadan önce çeşitli katılım yöntemleri ile karar alma sürecine etki edebilmektedir. Bu bakımdan halk kendisini ilgilendiren konularda söz sahibi olurken, ortak problem çözme yeteneğinin geliştirilmesine ve daha meşru politikaların oluşturulmasına da yardımcı olmaktadır (EIPP, 2009: 6).

Günümüzde sermayenin yeniden dağıtılmasında ve atıl kalan rant merkezlerinin değerlendirilmesinde önemli bir araç halini alan kentsel dönüşüm projelerinin yönetişim ve projelere halkın katılımı konularındaki tartışmalara sıklıkla konu edildiği görülmektedir. Birbiri ardına gerçekleştirilen ve çeşitli sebeplere dayandırılan kentsel dönüşüm projeleri; bölge halkının hazırlık, planlama, uygulama

ve izleme-değerlendirme süreçlerine katılımlarının yeteri kadar sağlanamaması bakımından eleştiri konusu olmaktadır.

Çalışma, kentsel dönüşüm projelerinde karar alma ve uygulama süreçlerine ilişkin halkın katılımını, mahalle dernekleri üzerinden açıklama gayretindedir. Konu ilk olarak literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Daha sonra Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği yetkilileri ve mahalle muhtarları ile derinlemesine; dernek üyeleri ve mahalle halkı ile de sınırlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, betimsel analiz yapılarak özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ise bölgede kentsel dönüşüm sürecinin halkın katılımı açısından sağlıklı ve yeterli bir şekilde işleyip işlemediği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

1. Kentsel Dönüşüm Projelerine Halkın Katılımının Önemi

Ekonomik, sosyal, mekânsal ve çevresel dinamikleri ile bir bütünlük arz eden kentsel dönüşüm, kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı vizyon ve eylem (Turok ve Bailey, 2004: 135-136) olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ilk kez 19. yüzyılda İngiltere ve Fransa'daki kentsel büyüme hareketleri sonucunda, bazı bölgelerin yıkılıp, yeniden yapılması şeklinde ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra harap olan ülkelerin inşası için yeniden gündeme gelen kentsel dönüşüm uygulamalarına, 1980'li yıllardan itibaren de ülkemizde sıkça rastlanmaya başlanmıştır.

Kentsel dönüşümün üzerinde uzlaşmış tek bir nedeni bulunmamaktadır. Nedensel farklılıklar; tarihsel süreçlere, ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarına, ihtiyaçlara ve siyasi inisiyatiflere göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Kentsel dönüşümün nedenlerini; fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak, ekonomik yaşamı canlandırmak, mimarlık ve kentsel yaşam kalitesini arttırmak, kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek ve proje sürecine ilgili aktörlerin katılımını sağlamak (Polat ve Dostoğlu, 2007) şekilde sıralamak mümkündür.

Kentsel dönüşüm, mevcut kent yapısının yenilenmesi için yapılan uygulamaları içinde toplayan genel bir kavramdır. Her döneme ve her duruma göre değişim gösterebilen kentsel dönüşüm uygulamaları yenileme (renewal), sağlıklaştırma (rehabilitation), koruma (conservation), yeniden canlandırma (revitalization), yeniden geliştirme (redevelopment), düzenleme (improvement), temizleme (clearance), yeniden üretim (regeneration) ve kalitenin yükseltilmesi (upgrade) gibi adlar altında hayata geçirilmektedir.

Başarılı bir kentsel dönüşüm; planlama, uygulama, denetim ve izleme-değerlendirme süreçlerinde paydaş tüm kurum, kuruluş, STK'lar ve yerel halkla sağlanan ortaklıklarla mümkün olabilmektedir. 1996 yılında Türkiye de düzenlenen "İstanbul Habitat II Konferansı" nda da bu gereklilik üzerinde durulmuş, yerel

idarelerin kendi beldelerine yönelik Yerel Gündem 21 planlarını hazırlamaları ve uygulamaları vurgulanmıştır. Ayrıca konferansta belirtilen hedeflere ulaşılabilmesi için belediyeler ile dernekler, vakıflar, meslek odaları, sendikalar, özel sektör kuruluşları, akademik kuruluşlar, basın-yayın kuruluşları, yurttaş girişimleri gibi sivil toplum kuruluşları arasında etkileşimli bir birlikteliğin önemi üzerinde durulmuştur.

Kentsel dönüşüm projelerine katılımı sağlanması gereken yerel halk, genellikle uygulamalarının ölçeğine bağlı olarak, mahalle düzeyinde düşünülmektedir. Ancak kentin küçük bir bölgesindeki dönüşümün tüm kenti etkileyebileceği göz önüne alındığında, sürecin sağlıklı işleyebilmesi için ulusal düzeyde olmasa bile tüm kenti kapsayacak geniş tabanlı bir katılımın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Geniş tabanlı katılımın sağlanabilmesi için ise yerel halkın yanı sıra yerel yönetimlerin, hükümet dışı kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin de sürece katılımları şarttır (Ekmeççi, 1995: 27).

Kentsel dönüşüm, bütünlük ve eşgüdümlü bir yaklaşımla ele alınması gereken çok boyutlu bir konudur. Bu bakımdan iyi bir kentsel yönetim, kentsel dönüşüm süreçlerinde farklılık yaratabilir. Bunun için ise hükümetin piyasayı ve halkı doğru şekilde anlayabilmesi gerekmektedir. Piyasayı ve halkı doğru şekilde okuyamayan bir kentsel dönüşüm projesinde, halkın projelere karşı tepkili olması ve çeşitli argümanlarla sürece muhalefet geliştirmesi kaçınılmazdır. Kentsel dönüşüm sürecinin uzamasına sebep olabilecek bu gelişmeler, huzursuzluklara sebep olmasının yanı sıra birçok kez zaman ve kaynak israfına da yol açabilmektedir (Ataöv ve Osmay, 2007: 74).

Kentsel dönüşüm projelerinde yerel halkın sürece katılımının sağlanmasının önemi, bu kişilerin bölgelerindeki problemlerle ilgili kapsamlı bilgilere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bilgiler doğru şekilde analiz edildiğinde proje süreci boyunca gerek bölgedeki problemlerin tanımlanmasında, gerekse uygun politikaların belirlenmesinde kilit rol oynayabilmektedir. Diğer bir deyişle yerel halkın dönüşüme konu olan bölgenin sorunlarına aşinalığı, proje gerçekleştirecilerine başarılı bir dönüşüm için fırsatlar sunmaktadır.

Kentsel dönüşüme konu olan mahalleleri ya da çevreleri hakkında söz sahibi olmak isteyen insanların oluşturdukları birliktelik ve biraradalık, bu kişilerin mahallelerine ya da çevrelerine duydukları aidiyetin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Aidiyet duygusu gelişkin halklar yaşadıkları çevre üzerinde haklarının olduğunu farkındadırlar. Bu birliktelik bölgedeki dönüşüme tarafsız kalan kişileri de etkileyerek, birlikteliğin büyümesine katkı sağlayabilmektedir. Güçlü halk katılımları ise tüm dönüşüm süreci boyunca yöneticileri keyfi uygulamalardan uzaklaştırabilmektedir.

Diğer taraftan, kentsel dönüşümde katılımlı süreçler çok güçlü öğrenme ortamları sunabilmektedir. Farklı ilgi, beceri, bilgi ve uzmanlığa sahip kişilerin bir araya gelmesi; fikir alışverişinde bulunan katılımcılara yeni deneyimler yaşatırken, bu kişilerin farklı bakış açıları kazanmalarına ve konu hakkında daha derin bilgi elde edebilmelerine de fırsat tanımaktadır. Bu süreçte kişi hem bireysel olarak bilgisini

arttırmakta hem de toplumsal olarak bir öğrenme süreci yaşanmaktadır (Ataöv ve Osmay, 2007: 74-75). Böylelikle kentsel dönüşüm hakkında farkındalık düzeyi artmış olan toplumlar projelere daha bilinçli şekilde taraf olabilmekte, etkili şekilde projeyi takip edebilmektedir.

Kentsel dönüşüme konu edilen bölgelerde yaşayanların mahalleleriyle ilgili projeleri çevre ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi bakımından değerlendirmek istemeleri karar vericilere ve uygulamacılara önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu potansiyelin değerlendirilmesi öncelikle proje alanında yaşayan insanların koşullarını iyileştirme amacının, proje hazırlama girişimini başlatan iradenin öncelikleri arasında ilk sırada olmasına ve bu amacın kentsel alanların ekonomik potansiyelini değerlendirme amacının mutlaka önüne geçmesine bağlıdır. Ayrıca yöneticilerin yenileme, dönüşüm ya da koruma projelerindeki aktörlerin katılım sürecini tümüyle piyasa mekanizmasının işleyişine bırakmamaları (Ökten ve diğer., 2008: 8) da gerekmektedir. Bunun yerine, ekonomik güçten yoksun, birçok açıdan dezavantajlı konumda olan yerel aktörlerin proje sürecine gerçek anlamda katılımları sağlanmalıdır. Bu ise ancak kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin proje sürecinde yerel halkı içerir şekilde aktif rol üstlenmelerine bağlıdır.

Ülkemizdeki uygulamalara bakıldığında kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen yerlerin çoğunlukla kent içi çöküntü halini almış rantabilitesi yüksek yerler ya da gecekondü bölgeleri olduğu görülecektir. Burada yaşayan kitleleri ise beşeri sermayesi yetersiz; işsizlik, yoksulluk ve dışlanma gibi sorunlarla çevrili insanlar oluşturmaktadır. Nitekim dönüşüme konu edilen bu yerlerdeki sosyo-ekonomik bakımdan düşük profilli insanlardan kendi güçleriyle projeye katılmalarını beklemek gerçekçi bir tutum değildir. Bu nedenle belediyelerin ve STK'ların öncü roller üstlenerek bu insanları ortak amaç etrafında örgütlemeleri şarttır. Çoğu zaman proje alanı olarak seçilen gecekondü mahallelerinin dönemin şartlarına göre imece usulü ile kuruldukları ve bölge halkının yıllardır birlikte yaşadıkları (Yücel ve Aksümer, 2011: 117-139) düşünüldüğünde; halkın aynı amaç etrafında biraradlığını sağlamanın çok zor olmayacağı açıktır.

2. Katılımın Kentsel Dönüşüm Mevzuatındaki Yeri

Türk hukuk sisteminde halkın karar alma süreçlerine katılımına ilişkin doğrudan düzenlenmiş bir kanun bulunmamakla birlikte (Üstün, 2014: 287) katılım ilkesi, ilgili kentsel dönüşüm mevzuat hükümlerinde çoğu zaman sürdürülebilirliği sağlayabilmek için değinilen bir başlık olmaktan öteye gidememiştir. Nitekim 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" un 2. maddesinde "Yenileme alanlarının teknik altyapı ve yapısal standartların oluşturulması, bu alanların yönetimi ile örgütlenme ve uygulama alanlarında bulunan hak sahiplerinin veya bölge halkının katılımına dair usul ve esaslar yönetmelikte belirlenir" denilerek, konu ikincil mevzuat hükümleri kapsamında hükme bağlanmıştır.

5366 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğinin "Katılım ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi" başlıklı 7. Maddesinde; "Yetkili idareler tarafından yenileme alanı

Mehmet AKALIN

içinde kalan mülk sahiplerini veya bölge halkını uygulama konusunda bilgilendirmek üzere toplantılar yapılarak görüşleri alınır ve bunların katılımı sağlanır. Yetkili idare ihtiyaç halinde üniversite, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşları ve muhtarlarla danışma toplantıları düzenleyebilir, projeler hakkında basın ve yayın araçlarıyla bilgilendirme yapabilir” denilerek; kentsel dönüşüme katılım ve konu hakkında halkın bilgilendirilmesi, yönetimce gerekli görülme şartına ve yönetimin kendi inisiyatifine bırakılmıştır.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’un uygulama yönetmeliğinde bilgilendirilmesi öngörülen halk, kentsel dönüşüm alanı içerisinde yer alan mülk sahipleri, kiracı ve diğer kişilerden ibarettir. Ancak bazı kentsel dönüşüm projelerinin sonuçlarının bölgeyi aşır kenti, hatta tüm ülkeyi etkilemesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda sadece bölgede yaşayanların süreç hakkında bilgilendirilerek bölge halkının kentsel dönüşüm sürecine katılımlarının sağlanmaya çalışılması, demokratik katılım açısından başarılı sonuçlar vermeyecektir.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 9’uncu maddesinde ise muhtar ve mahalle heyetinin görevlerinin kapsam ve şekilleri anlatılırken “Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür” ifadesi kullanılmıştır. Yine bu kanunun 78. maddesinde kent konseyine ilişkin olarak, 77. maddesinde ise belediye hizmetlerine gönüllü katılıma ilişkin olarak katılım ilkesinden bahsedilmiştir. Ancak kent konseylerinin sistematik bir uygulama olmaması, konseyin sadece örgütlü gruplara yer vermesi ve dolayısıyla örgütlü olmayan bireylerin katılımının mümkün olmaması (Üstün, 2014: 288) belediye kanununda yönetim anlamında bir katılımdan bahsetmemizi zorlaştırmaktadır.

16.5.2012 tarih ve 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” ise afet riskini gerekçe gösterilip, insan hayatını öne sürülerek kentsel dönüşümü tüm ülke çapında meşru kılmaya çalışan bir düzenleme olması bakımından öne arz etmektedir. Bu Kanunun 5’ inci maddesinde “Riskli yapıların yıktırılmasında ve bunların bulunduğu alanlar ile riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda, öncelikli olarak malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi esastır” denilmektedir. Bu hüküm maliklerin rızasının alınmasının süreç açısından kolaylaştırıcı bir unsur olarak görüldüğünü göstermektedir. Kanunun 6’ıncı maddesinde ise “Parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir” denilerek, kentsel dönüşüm sürecine hak sahiplerinin demokratik bir yöntemle katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

6306 sayılı kanunda düzenlenen 2/3'lük oran doktrinde bir çok tartışmaya konu olmuş ve karara katılmayanların anayasal haklarının ihlal edildiği ileri sürülmüştür (Pakel, 2015: 221). Tartışmalar konut hakkı, mülkiyet, barınma, sağlıklı çevrede yaşama hakları ve hatta yaşam hakkının yarışması üzerine konuşlanmış ve en nihayetinde bina sakinlerinin can güvenliğinin diğer haklardan daha önemli olacağı üzerinde karar kılınmıştır (Yanlı, 2015).

Bunun yanı sıra riskli yapıların durumu ekonomik gerekçelerden ziyade aciliyet arz etmekte olup; bu tip yapılar için oybirliği aranması pratikte durumun yavaşlamasına sebep olabilmektedir. Ayrıca, kentsel dönüşüm adı altında riskli yapı tanımına uymayan bir yapı için geçerli oran 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'na belirlenen oybirliğidir. Bu nedenle riskli yapı olmayan binalarda karara katılmayanların durumu diye bir husus bulunmamaktadır. Bu durum sadece riskli yapıların kentsel dönüşümü aşamasında söz konusu olmaktadır (Yanlı, 2015).

3. Kentsel Dönüşümde Kullanılabilen Katılım Modelleri

Katılım ile ifade edilmek istenen, bir kuruluş karar vermeden önce kararla ilgili olan ve karardan etkilenen bireyler, örgütler ve hükümet kuruluşlarının karar sürecine dâhil edilmesidir (Uysal, 2013: 139). Ayrıca katılım söz sahibi olmayan mağdur toplumsal kesimin politik alandan ekonomik alana kadar etkin olmasını sağlayacak gücün tekrar dağılımıdır. Katılımlı bir kentsel dönüşüm sürecinde kararlar politik güç sahipleri ve seçilen temsilciler tarafından verilmez. Halkın doğrudan fikir beyanında bulunup, isteklerini sürece katkı sağlayacak şekilde aktarabildiği katılım şekli, gerçek manada halk katılımlı kentsel dönüşüm sürecini oluşturmaktadır.

Proje ve uygulama aşamasında kentsel dönüşüm sürecine katılım planlanırken açıklığa kavuşturulması gereken beş konu vardır (Dietz ve Stern, 2008: 14). Bunlar;

1-Konunun ilgilileri, yani katılımcılar kimlerdir?

2-Katılımcılar, karar sürecine ne zaman ya da hangi noktada katılacaklardır?

3-Katılımın şiddeti, yani katılımcıların ve devlet kurumlarının ya da diğer toplantıya çağrı yapanların sürece iştirak etmek için gösterdikleri gayretin derecesi nedir?

4-Katılımcıların sahip oldukları etki ya da gücün boyutu nedir?

5-Katılımın amacı nedir? sorularına verilecek cevaplarla ortaya çıkabilmektedir.

Öncelikle katılımcılar sadece projenin gerçekleştirileceği alanda yaşayan mülk sahipleri ya da kiracılar olmamalıdır. Projenin ayrıntıları tüm kamuoyu ile eş zamanlı olarak paylaşılmalıdır. Katılımcılar kentsel dönüşüm sürecine hazırlık, planlama, uygulama ve izleme değerlendirme aşamalarının tamamında dâhil edilmelidirler. Yöneticilerin halkı sürece dâhil etmek için gayretli olması gerekmektedir. Halk ise biraradalıklarının etkisini gösterme imkânı bulabilecekleri toplantılara katılmalı ve bölgelerine duydukları aidiyeti göstermelidirler. Yine katılımcılar kararlara etki edebilecek düzeyde muhalefet geliştirmeli, halkın ilgisini çekebilmelidir. Ayrıca

Mehmet AKALIN

katılımcının amacı sadece evlerini, ailelerini ve alışmış oldukları çevreyi korumak olmamalıdır. Esas amaç, yaşam biçimlerinin, dayanışma örüntülerinin ve toplumsal ilişkilerinin sürdürülebilirliğini sağlamak olmalıdır. Tüm bu şartların sağlanması durumunda kentsel dönüşüm projelerinde gerçek anlamda halkın katılımından söz edilebilir.

Katılım süreçlerinin sistematize edilmesinde Serry Arnstein'in literatüre önemli katkıları olmuştur. Arnstein (Arnstein 1969: 216-224) katılım sürecinin karmaşıklığını basitleştirmek ve süreci daha iyi anlayabilmek için katılımın olmadığı düzeyden etkin katılım düzeyine kadar uzanan 8 basamaklı merdiven geliştirmiştir (Arnstein, 1969: 217).

Merdivenin en altında yer alan manipülasyon ve terapi basamakları katılımın olmadığı düzlemleri sembolize etmektedir. Bu iki düzeyde gerçekleştirilmek istenen herkesin katılımının sağlanması değildir. Asıl istenen sadece yetki ve güç sahibi toplumsal kesimin katılımının sağlanmasıdır. Katılım merdiveninin yukarisına doğru çıkıldığında ise (bilgilendirme, müzakere, ikna) son karar verme yetkilisi durumunda olan otorite halkı konu hakkında bilgilendirir ve halkın görüşlerini alır. Ancak son sözü söyleyecek olan otoritenin kendisidir. Bilgilendirme, müzakere, ikna basamaklarının ortak noktası karar vericilerin başkası olması ve sembolik katılım şekillerine yer vermeleridir (Arnstein 1969'dan Aktaran: Atkinson, 2004: 12)

Merdivenin üst basamaklarında ise (ortaklık, devredilmiş yetki, kentli denetimi), karar verme yetkisi artık halka devredilmektedir. Bu aşamada alınan kararlar üzerinde bireyin doğrudan denetimi söz konusudur. Ortaklıkta, halka söz hakkı verilirken alınacak kararları yöneticiler ile tartışabilme ortamı da sunulmaktadır. Devredilmiş yetki ve kentli denetimi basamaklarına gelindiğinde ise halkın iktidarından söz edilebilir. Bu basamaklarda daha önce söz sahibi olmayan halk artık karar alma yetkisiyle donatılmış ve bu kişilere süreci kendilerinin yönetebilmeleri için imkânlar verilmiştir. Kentsel dönüşüm projelerinde tasarım ve uygulama aşamalarına halkın katılımı ancak bu seviyede gerçekleşebilmektedir (Ataöv, 2007: 75).

Burns vd. ise Arnstein'in halkın katılımı merdivenini, bir kentlinin farklı etki alanlarında (ör: konut alanı, konut birimi, yerel otorite) ve farklı karar verme alanlarında (ör: politika üretimi, finans ve yönetimi) farklı katılım derecelerinden memnun kalabileceğini öne sürerek eleştirmişlerdir (Burns ve diğer., 1994: 304). Bu yazarlara göre uzmanlık gerektiren konularda halkın sadece dinleyici pozisyonunda olması ve süreç hakkında bilgisini arttırması katılım açısından iyi bir gelişmedir. Bundan hareketle Burns vd. Arnstein'in geliştirdiği 8 basamaklı merdivenini 12 basamağa çıkararak 12 kademeli kentli katılım merdivenini oluşturmuşlardır.

Uluslararası Halk Katılımı Derneği (IAP2) halk katılımının kapsam ve derinliğini analiz etmek için bir çerçeve sunan, kamusal katılımın artan düzeylerine dayalı bir spektrum modeli önermiştir. IAP2 spektrumunun bir ucunda halka web siteleri ve halk evleri aracılığı ile bilgi sunmayı hedefleyen yüzeysel katılım teknikleri yer alırken; spektrumun diğer ucunda, bireylerin karar alma süreçlerine oylama veya yurttaş

jürileri gibi araçlarla katılabildiği teknikler yer almaktadır. Bu spektrumda artan katılım düzeyleri; bilgilendirme, danışma, dâhil etme, işbirliği yapma ve yetkilendirme şeklinde bir yol izlemektedir (Brodie ve diğer., 2009: 19). Bilgilendirme düzeyinde, halkın mevcut sorunları, alternatifleri, olanaklarını ve/ veya çözümleri anlamalarına yardımcı olabilmek için tutarlı ve objektif bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgilendirme işlemi ise kurulan web siteleri ve halka açık evler aracılığı ile yapılmaktadır (Brodie vd., 2009: 19).

Danışma düzeyinde ise kararlar ve alternatifler hakkında halktan geri bildirim almak amacı ile odak grup toplantıları, anketler ve kamuya açık toplantılar gerçekleştirilmektedir. Dâhil etme düzeyine gelindiğinde halkın kaygılarının ve isteklerinin tutarlı bir şekilde anlaşılmasını ve dikkate alınması hedeflenmektedir. Bunu sağlamak için süreç boyunca doğrudan halkla birlikte çalışılarak, atölye çalışmaları ve müzakereci oylamalar yapılmaktadır. İşbirliği düzeyinde, alternatiflerin oluşturulması ve tercih edilen çözümün belirlenmesi dâhil olmak üzere kararın her ögesinde halkla işbirliği yapmak istenmektedir. Bu hedefe yurttaş öneri komiteleri, uzlaşma, katılımcı karar alma gibi yöntemlerle ulaşılmak istenmektedir. Son olarak ise yetkilendirme düzeyinde nihai karar alma gücünü halka vermek için yurttaş jürilerinden ve oylamalardan yararlanılmaktadır (Brodie ve diğer., 2009: 19).

IAP2'nin katılım spektrumu esasen Arnstein' in katılım merdiveninin yatay ekseninde detaylandırılması sonucu oluşmuş bir tablodan ibarettir. Spektrumda halk katılımının çoğu zaman, bazı insanların, bazı zamanlarda sürece dâhil edilmesiyle oluşan bir durum olduğu ileri sürülmektedir (Cornwall, 2008: 169-283). Katılım araçları da katılım düzeylerine göre belirlenmektedir. Spektrumda halkın yönetime etkin katılımı ancak halkın yetkilendirilmesi durumunda mümkün olabilmektedir.

Yukarıda sistematize edilen tüm katılım modelleri kentsel dönüşüm projeleri açısından değerlendirildiğinde halkın katılımının idari işlem ve kararların alınmasından bu kararların uygulanmasına kadar, çeşitli safhalarda gerçekleşebileceğini (Kalabalık, 2005: 671) göstermektedir. Halkın kararları ile birinci derecede etkili olduğu bir kentsel dönüşüm projesi, sonuçları bakımından sürdürülebilir ve tatmin edici olabilmektedir. Katılım düzeyi yükseldikçe, halkın kentsel dönüşüme katılımının kapsamı genişlemekte, katılım teknikleri çeşitlenmekte ve halka verilen taahhütler tatmin edici olmaktadır.

4. Halkın Kentsel Dönüşüm Sürecine Katılım Araçları

Kentsel dönüşüm projelerinde bölge halkının katılımını sağlamak ve halkın projeler hakkındaki görüşlerini öğrenmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Abelson ve arkadaşları bu yöntemleri halk katılımı ve halka danışma şeklinde iki grupta incelemiştir (Abelson ve diğer., 2001'den aktaran: Kara, 2010: 187-188). Halk katılımı teknikleri, müzakereci yollarla, yerel halkın karar alma süreçlerine aktif olarak katılımını sağlayan tekniklerdir. Halk jürileri, halk panelleri, planlama hücreleri, uzlaşma konferansları ve müzakereci oylama başlıca halk katılımı teknikleridir (Abelson ve diğer., 2001'den aktaran: Kara, 2010: 187-188).

Mehmet AKALIN

Halk danışma teknikleri ise, merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin ve özel sektör kuruluşlarının aldıkları kararlar konusunda vatandaşın tepkisini ölçmek için başvurdukları tekniklerdir. Bu tekniklerin başlıcaları; halk panelleri, odak gruplar, uzlaşma sağlama egzersizleri, anketler, açık oturumlar, açık davetler, danışma kurulları, toplumsal planlama, vizyon geliştirme, bildirim yapıp yorum isteme, halk oylaması ve yapılandırılmış değer oylaması şeklinde sıralanmaktadır (Abelson ve diğer., 2001'den aktaran: Kara, 2010: 187-188).

Halk katılımı ve halka danışma teknikleri yerel halkın karar vericiler tarafından alınan kararlara katılımlarının sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar. Yerel halkın alınan kararlara katılımlarının sağlanması aynı zamanda demokrasi kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Halk katılımı ve halka danışma teknikleri vasıtasıyla yetkililer yörenin sorunları hakkında en kapsamlı bilgiye sahip olan yerel halk tarafından bilgilendirilmektedirler. Kararlar kapalı kapılar ardında alınmadığından, sürece ilişkin verilen kararlar halk nezdinde meşrulaşmaktadır. Aynı zamanda karar vericilerin verdikleri kararlardan dolayı kendilerini savunmaları mümkün olabilmektedir (Kara, 2010: 187-188).

Tüm bu olumlu yanlarına karşın, halk katılımı ve halka danışma tekniklerinin bir bölgede yaşayan tüm vatandaşları kapsamı mümkün değildir. Görüşlerine başvurulmak üzere belli sayıda katılımcıya yer verilmesi ve bu katılımcıların karar vericiler tarafından belirlenmesi bu tekniklerin meşruiyetini zedelemektedir. Yine bu tekniklerin çoğunda tartışma gündemi yetkililer tarafından belirlenmekte ve tartışmalar yetkililer tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla, bu tür toplantılara vakit ayıramayan ya da kendilerini ifade edebilme imkânı bulamayan dezavantajlı grupların alınan kararlara katılımı sağlanamamaktadır (Kara, 2010: 187-188).

Ekonomik, ekolojik ve sosyal açıdan sürdürülebilir kentsel dönüşüm için yerel halkların sürece tam olarak katılımları büyük önem taşımaktadır. Özden, kentsel dönüşüm sürecine halkın katılımını; yönetsel ve ekonomik örgütlenmeye dâhil olma ve proje sürecine dâhil olma şeklinde iki aşamada ele almıştır (Özden, 2008: 202). Yönetsel ve ekonomik örgütlenmeye; merkezi yönetim, yerel yönetim, yatırım firmaları, kentsel gelişim firmaları, kamu ve özel sektör ortaklıkları aracılığı ile dâhil olunurken; proje sürecine katılım; yerel halk, bölge esnafı ve diğer çalışanlarla sivil toplum kuruluşları aracılığı ile sağlanabilmektedir (Özden, 2008: 202).

Ülkemizde kentsel dönüşüm projelerine yerel düzeyde katılım ve muhalefet; STK'lar, meslek odaları, sendikalar, politik gruplar, sivil inisiyatifler, yerel-ulusal medya ve üniversiteler tarafından yapılmaktadır. Bu katılım ve muhalefetin argümanlarını ise projelerin tek boyutluluğu, kamu yararının ve insan unsurunun göz ardı edilmesi, yerinden edilme korkusu, demokratik süreçlerin yetersizliği gibi konular oluşturmaktadır. Bu bağlamda yukarıda sayılan aktörlerin ülkemizde halkın kentsel dönüşüm süreçlerine katılımını; belediye meclis toplantıları, kent konseyleri, yerel düzeyde düzenlenen toplantılar, mahalle ölçeğinde oluşturulan konseyler, anket çalışmaları ve mahalle dernekleri aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalıştıkları söylenebilir.

4.1. Belediye Meclisi Toplantıları

Belediye meclis toplantıları, halkın yaşadıkları mahallelerine/bölgelerine ilişkin gerçekleştirilmesi planlanan dönüşüm projelerine katılımını hedefleyen toplantılardan birisidir. Fiziksel şartlar el verdiği düzeyde belediye meclis toplantılarına halk doğrudan katılabilmektedir. Halkın herhangi bir kritere bağlı olmadan serbestçe katılabildiği belediye meclisi toplantılarının amacına ulaşabilmesi için toplantının gündemi ve görüşülecek konuların ayrıntıları, günler öncesinden halka duyurulmalıdır (Kaya, 2009: 2014).

Ayrıca, belediye meclisi toplantılarda halkın kentsel dönüşüm konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmesi ve idarenin dönüşümüne ilişkin süreçleri şeffaf bir şekilde halkla paylaşması şarttır (Kalabalık, 2005: 671). Bu gereklilik halkın projeye güvenmesi ve projeyi desteklemesi bakımından önemlidir (Kalabalık, 2005: 671). Ülkemizde gerçekleştirilen belediye meclisi toplantıları, bilgilendirme ve lansman toplantıları olmaktan öteye gidememektedir. Bu toplantılarda sunulan bilgilerin tatminkârlığı, tutarlılığı ve şeffaflığı sıkça tartışma konusu edilebilmektedir. Bu toplantılarda çoğu zaman halkın görüş ve önerileri alınmamakta; halk bu toplantılarda pasif bir dinleyici olmaktan öteye gidememektedir. Nihai karar vericilerin toplantıyı gerçekleştiren yöneticiler olduğu düşünüldüğünde tüm bu gelişmeler şaşırtıcı olmaktan çıkmaktadır.

4.2. Kent Konseyleri

03/07/2005 tarih ve 5393 Belediye Kanununun 76'ncı maddesi "Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır" diyerek halkın yönetime katılımının kent konseyleri aracılığı ile gerçekleşeceğini hüküm altına almıştır. Aynı kanunda kent konseyinde oluşan görüşlerin belediye meclisi ilk toplantısında gündeme alıp değerlendirileceğinden söz edilmektedir. Ancak kent konseyinde öne çıkan fikirler ve alınan kararlar belediye meclisi için tavsiye niteliğindedir.

Kent konseyi yönetmeliğinin "Kent Konseyinin Görevleri" başlıklı 6'ncı maddesinde konseyin bir görevinin de "Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek" olduğu belirtilmiştir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için kent konseyleri kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin siyasi partilerin kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının ilgili temsilcilerinden oluşturulmaktadır. Kentsel dönüşüm gibi çok boyutlu ve teknik bir konuda alınacak kararların böylesine geniş kapsamlı katılımcıların olduğu toplantılarda tartışılması sürecin sağlıklı işleyebilmesi ve halkın temsiliyeti açısından önemli bir gelişmedir. Nitekim kent planacıları, mimar, mühendisler, ekonomistler, sivil inisiyatifler, insan hakları dernekleri gibi farklı alanlarda faaliyet gösteren katılımcılar bölge halkının kentsel dönüşümüne bakış açılarını genişleterek süreç hakkında bilinçlenmelerini de sağlayabilmektedir.

4.3. Halk Toplantıları

Belediye meclis toplantılarındaki halkın pasif konumunu giderip onları daha etkin bir şekilde kentsel dönüşüm sürecine dâhil edebilmek için halk toplantıları bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu toplantılarda halka doğrudan söz hakkı verilebilmekte, kişilerin yeni projeler önermesine veya mevcut projelerde değişiklik isteyebilmesine imkân sağlamaktadır. Halk bu toplantılar aracılığı ile yöneticilere taleplerini, proje hakkındaki fikirlerini ve rahatsızlıklarını doğrudan aktarmaktadır. Ancak halk toplantılarında öne sürülen fikir ve görüşler, karar vermeye yetkili otoriteyi değiştirememektedir (Kalabalık, 2005: 671). Tavsiye niteliğinde olan bu görüş ve öneriler, ancak uygun şartların oluşması durumunda uygulamaya geçebilmektedir.

Gerek halk toplantılarında, gerekse kent konseylerinde dikkat edilmesi gereken husus kentsel dönüşümün teknik ve uzmanlık gerektiren bir konu olduğudur. Evlerinin yıkılacağı ya da yerlerinden edilecekleri kaygısıyla dönüşümüne salt barınma haklarının ihlal edilmesi açısından bakan halktan bu toplantılarda etkin şekilde faydalanılamayabilir. Bu yüzden halkın projeler hakkında bilgi düzeylerinin yükseltilmesi ve bakış açılarının genişletilmesi gerekmektedir. Bunun için ise toplantılarda teknik bilgi sahibi profesyonel kişilerin katkılarına ihtiyaç vardır.

4.4. Anketler

Kentsel dönüşüm alanında yapılan anketler projelere başlanmadan önce bölgenin sosyo-ekonomik durumunun ve halkın kentsel dönüşüme karşı tutumunun belirlenebilmesi için önemli bir araçtır. Kentsel dönüşüm bölgesinde uygulanmak üzere hazırlanan anketlerde sorulan sorular, bölgede yaşayan halkın mevcut durumu, sıkıntıları, istekleri ve proje hakkındaki görüşlerini ortaya çıkaracak şekilde yapılandırılmalıdır. Alandan toplanan verilerin anlamlı sonuçlar vermesi ve doğru şekilde yorumlanması durumunda bölge halkına ilişkin proje sürecinde kullanılmak üzere çok önemli veriler elde edilmiş olabilir. Nitekim alandan toplanan veriler halkın projeye karşı tavrını belli edebilmekte, beklentilerini ortaya koyabilmektedir. Aksi takdirde elde edilen veriler bölgenin fiziksel durumunu ve halkın demografik yapısını belirlemekten öteye gidemeyecektir.

4.5. Mahalle Dernekleri

T.C. Anayasasının 33'üncü Maddesinde "Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir" denilerek dernek kurma hürriyeti anayasal garanti altına almıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 20'inci Maddesinde de "Her şahıs muslihane toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine maliktir. Hiç kimse bir derneğe mensup olmaya zorlanamaz" diyerek derneğe katılımında gönüllülük ilkesini vurgulamıştır.

Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği

04.11.2004 ve 5253 sayılı Dernekler Kanununda ise dernekler, dernek şube veya temsilcilikleri, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki şube veya temsilciliklerinin yasak ve izne tâbi faaliyetlerini, yükümlülüklerini, denetimlerini ve uygulanacak cezalar ile derneklere ilişkin diğer hususları düzenlenmiştir. Buna kanuna göre, dernekler, "gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları" olarak tanımlanmıştır.

Mahalli örgütlenmeler içerisinde mahalli sivil örgütlülüklerin yanında sayılan mahalle dernekleri ise kentsel muhalefet açısından önemli bir aktördür. Mahalle dernekleri denilince ülkemizde akla ilk olarak İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerdeki hemşehri dernekleri, yöre dernekleri, mahalle güzelleştirme ve yaşatma dernekleri ile yardımlaşma-dayanışma dernekleri gelmektedir. Ancak son zamanlarda spesifik olarak kentsel dönüşüm karşıtı mücadele vermek üzere kurulmuş mahalle derneklerinin de sayılarını arttırdığına şahit olmaktayız. Kentsel dönüşümün çoğu zaman barınma hakkına yönelik bir tehdit olarak algılanması, bu derneklerin sayılarını arttırmalarının başlıca sebebinin oluşturmaktadır. Ayrıca konunun hassasiyeti karşısında klasik mahalle dernekleri de başka saiklerle kurulmuş olmalarına rağmen kentsel dönüşüme katılım ve muhalefet konusunda faaliyetlerini çeşitlendirmektedirler.

Kentsel dönüşüm projelerinde yerel halkın mahalle dernekleri aracılığı ile etkinliğini artırması, bu kişilerin sürece aktif olarak katılarak projelere yön vermeye çalıştıklarının bir göstergesidir. Ancak, temelde kentsel dönüşüm süreçlerine katılım ilkesini gerçekleştirmeye yönelik olan bu girişimler çeşitli nedenlerden dolayı başarıya ulaşmamaktadır. Bu başarısızlıkların sebepleri, katılımın kurumsal olduğu kadar toplumsal, kültürel ve ekonomik bir sorunsal olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bölge halkının ya da mahallelinin kentsel dönüşüm sürecine katılarak barınma ve çalışma koşullarına karar verebilmeleri ancak kendilerine değerlendirebilecekleri seçenekler sunulması durumunda gerçekleşebilecektir. Bu bakımdan, yerel örgütlenmelerin ve özellikle kentsel dönüşüm sürecine katılım ve muhalefet amacıyla kurulmuş mahalle derneklerinin bu seçenekler üzerinde pazarlık edebilecek donanım ve ekonomik güce sahip olması, süreçteki dayatmacı kısır döngünün aşılmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca, mahalle dernekleri aracılığı ile sağlanacak olan katılımın etkinliği, mahalle derneklerinin sürece ilişkin tam bilgiye ve örgütlenme becerisine sahip olmalarını (Ökten ve diğer., 2008: 1) da gerektirmektedir. Bir mahalle derneğinde yukarıda sayılan özelliklerden birinin ya da birkaçının bulunmaması durumunda etkin bir muhalefetten ve mahallelinin temsiliyetinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu ise bölge halkının kentsel dönüşüm sürecinde devre dışı kalmasına ve örgütlü şekilde kazanımlar elde edebilmesini engelleyecektir.

Mahalle dernekleri kentsel dönüşüm sürecinde, yerinden edilme, mekânsal dışlanma, soylulaştırma, tektipleşme, yerelliklerin ortadan kalkması gibi sorunlarla mücadeleyi amaçlamaktadırlar. Bununla birlikte, birçok mahalle derneğinin sadece kendisini etkileyen kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele ve muhalefet için kurulup bu yönde faaliyette bulunduğu bilinmektedir. Bu da mahalle derneklerinin geliştirdikleri muhalefetin büyük bir etki uyandırıp kamuoyunda farkındalık yaratacak düzeye ulaşmasını engellemektedir. Diğer bir ifade ile mahalle dernekleri bir araya gelerek birlik ya da kooperatif düzeyinde örgütlenemedikleri sürece kentsel dönüşüme yönelik etkili muhalefet geliştirme şansları ortadan kalkabilmektedir.

Mahalle dernekleri kentsel dönüşüm projelerini hayata geçirenler tarafından da dikkate alınması gereken bir aktördür. Çünkü kendisini yaşadığı çevreye ait hisseden insanların gönüllü olarak oluşturduğu mahalle dernekleri, projeyi gerçekleştirecek olan kişilere doğrudan ve saf bilgi akışını sağlama potansiyeline sahiptir. Bunun için, merkezi ya da yerel yönetimlerin halkın projelere katılım sürecini tümüyle piyasa mekanizmasına bırakmaması gerekmektedir. Onun yerine merkezi ya da yerel yönetimler, ekonomik ve siyasal güce sahip olmayan mahallelinin kurduğu dernekleri desteklenmeli hatta örgütlenmelerini bizzat teşvik etmelidirler.

Kentsel dönüşüm sürecine mahalle halkının mahalle dernekleri aracılığı ile katılımı; alınan kararların niteliğinde artışa, maliyet ve gecikmelerde azalmaya, uzlaşmanın ve uygulamanın daha kolay sağlanmasına, projenin güvenilirliğinin ve meşruluğunun sağlanmasına (Sanoff, 2006: 137) yol açarak süreci hızlandırabilmektedir. Tüm bu pozitif yaklaşımların yanı sıra kentsel dönüşüm sürecine mahalle derneklerinin katılımı bir dizi sorunu da beraberinde getirebilmektedir. En önemli iki sorundan birincisi, kolektif üretim sürecinin ve kararların daha baskın katılımcıların çıkarları doğrultusunda alınmasıdır. İkinci sorun ise yerel halkın toplumsal sorumluluk almada kapasitelerinin yetersiz olmasıdır. Bu yüzden, katılımcı karar verme ortamlarında birinci sorunu yönetebilmek için katılımcı grupların farklı güç ilişkilerini anlamak ve bu grupların karar alma süreçlerinde söz sahibi olmaları için farklı katılım yöntemleri uygulamak gerekir (Ataöv ve Osmay, 2007: 76).

Bu sorunların üstesinden gelebilmek için ise kamu örgütleriyle toplantılar, geçici işbirlikleri, bilgilendirici halk toplantıları, kamuoyuna duyurmak üzere hazırlanan ilanlar/broşürler, oturumlar, seminerler danışmanlık komiteleri danışmanlık meclisleri, anketler ve referandumlar (Özden, 2008: 204) bir araç olarak kullanılabilir. Tüm bunlar temsiliyet gücü yetersiz olan grupların içerilmesi bakımından önemli katılım araçlarıdır. Ayrıca ortak grup toplantıları, bireysel görüşmeler, mahalleli ile yapılan anket çalışmaları ve tüm kentlilerin dâhil edildiği bir çalıştay da karar alma sürecine katılımda (Uysal, 2013: 138-139) temsiliyet gücü yetersiz grupları kentsel dönüşüm süreçlerine dâhil edebilmektedir.

5. Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerine Bir Örnek: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği

İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Karabağlar İlçesi, güneyinde Gaziemir, doğusunda Buca, kuzeyinde Konak ve batısında da Balçova ilçeleri ile çevrilidir. 3.700 hektarlık alanda kurulu ilçenin nüfusu son yapılan sayıma göre 473.741'dir (<http://rapory.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 15.3.2015). Karabağlar İlçesi bu nüfusu ile İzmir'in en büyük ilçesi konumundadır.

Karabağlar bölgesinin ilçe olması esasen yeni bir gelişmedir. İlçe, 6 Mart 2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Bu kararla birlikte Karabağlar'a Konak İlçesinden 55 mahalle bağlanmıştır.¹

Bu mahallelerden 16'sı kısaca kentsel dönüşüm kanunu olarak da bilinen 6306 sayılı, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 2. Maddesine göre 07/12/2012 tarihli ve 2012/4048 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile riskli alan ilan edilmiştir. Buna göre kanun kapsamında Abdi İpekçi, Devrim, İhsan Alyanak, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Umut, Ali Fuat Erden, Gazi, Özgür, Yüzbaşı Şerafettin, Peker, Yurdoğlu, Cennetçeşme, Uzundere ve Kibar mahallelerine ait 540 hektarlık alan kentsel dönüşüm alanı haline gelmiştir. 540 hektar alanda 17.000 konutun yıkılarak bu yapıların yerine 34.232 konut ve işyeri yapılması planlanmaktadır. Yine 2012/4048 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında belirtildiği üzere projenin bölgede yaşayan yaklaşık 53.500 kişiyi doğrudan etkilemesi beklenmektedir.

Karabağlar Riskli Alan Dönüşüm Projesinin uygulayıcısı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'dır. Projeye ilişkin olarak Bakanlık Yeni Hedef Haritacılık ve Şehircilik A.Ş. ile anlaşma sağlamıştır. Şirket gereken fizibilite çalışmalarını gerçekleştirmek ve mahallelilerle uzlaşma sağlamak üzere yetkilendirilmiştir. Proje yetkileri yapmış oldukları fizibilite çalışmalarında bölgedeki konutların %10.56'sının iyi, %21,98 orta, %66.97 sinin de kötü kalitede olduğunu belirlemiştir (Tekin, 2015).

5.1. Amaç ve Yöntem

Katılımlı kentsel dönüşüm projelerinde mahalle derneklerinin rolünün Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği üzerinden incelendiği bu alan çalışmasının evrenini; İzmir İli Karabağlar ilçesinde yer alan ve 6306 sayılı kanun gereğince kentsel dönüşüme konu edilen Abdi İpekçi, Devrim, İhsan Alyanak, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Umut, Ali Fuat Erden, Gazi, Özgür, Yüzbaşı Şerafettin, Peker, Yurdoğlu, Cennetçeşme, Uzundere ve Kibar Mahalleleri halkı ile Limontepe Kentsel Dönüşüm Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Salih Omurtak

---

¹ Bu mahalleler; Abdi İpekçi, Adnan Süvari, Ali Fuat Cebesoy, Ali Fuat Erden, Arap Hasan, Aşık Veysel, Aydın, Bahar, Bahçelievler, Bahriye Üçok, Barış, Basın Sitesi, Bozyaka, Cennetçeşme, Cennetoğlu, Çalikuşu, Devrim, Doğanay, Esenlik, Esentepe, Esenyalı, Fahrettin Altay, Gazi, General Asım Gündüz, General Kasım Özalp, Gülyaka, Günaltay, İhsan Alyanak, Karabağlar, Kazım Karabekir, Kibar, Limontepe, Maliyeciler, Metin Oktay, Muammer Akar, Osman Aksuner, Özgür, Peker, Poligon, Refet Bele, Reis, Salih Omurtak, Sarıyer, Selvili, Sevgi, Şehitler, Tahsin Yazıcı, Uğur Mumcu, Umut, Uzundere, Üçkuyular, Vatan, Yunus Emre, Yurtoğlu ve Yüzbaşı Şerafettin mahalleleridir (<http://www.karabaglar.bel.tr/karabaglar/ilcemiz>, Erişim Tarihi: 17.03.2015).

Kentsel Dönüşüm Derneği ve Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'nin tüm yönetici ve üyeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni yaklaşık 53.500 kişidir. Araştırmanın örneklemini ise Limontepe Mahallesi sakinleri ile hem bir mahalle derneği hem de bir üst platform olan Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği yetkilileri ve üyeleri oluşturmuştur. Makalenin sınırları göz önüne alındığında ilçedeki her mahallenin ve her derneğin derinlemesine incelenmesi mümkün olamayacağından amaçlı örneklem tekniğiyle Cennetçeşme ve Limontepe Mahalle sakinleri ile Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği yetkilileri ve üyeleri ile görüşülmüştür. Amaçlı örneklem, örnekleme seçilen kişilerin ya da objelerin, araştırmacının amaçlarına en uygun yanıtı verebilecek birey ve objeler arasından seçilmesi işlemidir. Nitekim Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'nin Cennetçeşme'de, bölgede faaliyet gösteren bir diğer dernek olan Limontepe Kentsel Dönüşüm Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin de Limontepe Mahallesinde bulunuyor olması bu mahallelerin seçilmesinde belirleyici olmuştur.

Bölgelerde gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projelerine halkın katılımının sağlanıp sağlanmadığı ve mahalle derneklerinin kentsel dönüşüm sürecinde etkin bir rol oynayıp oynamadığının tespit edilebilmesi amacıyla önceden belirlenmiş konu başlıkları altında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak dernek yetkilileri ve bazı dernek üyeleri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mahalle halkı ile ise zaman kısıtı nedeniyle sınırlı görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında ayrıca; bölgeye, projeye ve derneklerin sürece katılım ve muhalefetlerine ilişkin dokümanlar, ilanlar, afişler, bilgi ve belgeler incelenmiştir. Alandan elde edilen tüm bulgular betimsel analiz yapılarak özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

5.2. Bulgular

Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği, mahallelerinde gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projesinde kendilerinin de söyleyecek sözlerinin olduğunu gerekçesi ile 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre 21.07.2014 tarihinde kurulmuştur. Dernek Karabağlar ilçesinde kentsel dönüşümüne konu olan Abdi İpekçi, Devrim, İhsan Ayanak, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Umut, Ali Fuat Erden, Gazi, Özgür, Yüzbaşı Şerafettin, Peker, Yurdoğlu, Cennetçeşme, Uzundere ve Kibar mahallelerinde mülk sahibi ve kiracı olan üyelerinin;

- Başta konut ve barınma hakkı olmak üzere, hak ve menfaatlerini korumak,
- Üyelerini bir ad ve bir çatı altında toplamak,
- Üyeler arasında hiçbir siyasi görüş farkı gözetmeksizin, birlik ve beraberliği sağlamak için çalışmalar yürütmek,
- Mülklerde kiracı olarak bulunan üyelerin kentsel dönüşüm konusuyla ilgili yaşayabilecekleri sorunları tespit etmek, bu sorunların çözümünü sağlamak,
- Adı geçen mahallelerle ilgili yaşanmakta olan başlıca sorunları tespit etmek ve çözüme ulaştırmak, bu sorunların çözümü konusunda örgütlü çalışmalar yapmak,

*Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar
Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği*

-Tespit edilen sorunlarla ilgili süratle yazılı ve sözlü bilgi aktarmak, bu bilgilerin takibini sağlamak,

-Üyelerin karşılaşılabileceği imar planları, kamulaştırmalar, yıkım ya da taşınma kararlarına karşı yasal ve hukuki destek sunmak,

-Üyelerin maddi ve manevi yönden karşılaştığı sorunların çözümüne katkı sunmak,

-Başta çevre ve şehircilik bakanlığı ve ilçe belediyesi olmak üzere büyükşehir belediyesi, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, odalar vb. ile üyelerin sorunlarının tespiti ve çözümü hakkında görüşmek,

-Her türlü yasal girişimlerde bulunmak, bu kapsamda kamuoyu oluşturmak ve basın kurumları ile ilişkiler kurmak,

-Adı geçen mahallelerde yapılacak yeni düzenlemelere katkı sağlamak,

-İmar planları ve kentsel dönüşüm projelerinde üye ve kiracıların hak ve menfaatlerini korumak,

-Üye ve kiracıların kendi haklarını ilgili yasa ve yönetmelikler kapsamında eksiksiz savunmaları için gerekli hukuki destek sağlamak,

-Menfaat birliği içinde oldukları üyeleri aynı kooperatif çatısı altında örgütlemek, kurulan tüm kooperatifleri bir konfederasyon çatısı altında birleştirmek,

-Üyelerin kalkınması için meslek ve beceri edindirme kursları açmak,

-İlçede ve ilde diğer sivil toplum örgütleri ile ortak çalışmalar yapmak, bu alanda kurulacak platformlara kurucu ve üye olmak, yine bu alanda kurulacak federasyonlara üye olmak amacıyla kurulmuştur.

Derneğin sürece ilişkin belirlediği hedefler üyelerinin menfaatleri ekseninde gelişmiş gibi görünse de, dernek yetkilileri çeşitli nedenlerle derneğe üye olmayıp bölgede yaşayan tüm halkın haklarını savunduklarını dile getirmişlerdir. Nitekim dernek yetkilileri derneğin bölgelerinde gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projesine muhalefet noktasında gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirmesini planladıkları faaliyetleri şu şekilde sıralamışlardır.

“-Kentsel dönüşüm projesine katılım ve muhalefete ilişkin faaliyetlerin etkinleştirilmesi ve geliştirilmesi için araştırmalar yapmak,

-Kurs, seminer konferans ve panel gibi eğitim çalışmaları düzenlemek,

-Amacın gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan her türlü bilgi, belge ve doküman ve yayınları temin etmek, dökümantasyon merkezi oluşturmak, çalışmaları duyurmak için amaçları doğrultusunda gazete dergi, kitap ve bülten gibi yayınlar çıkarmak,

-Amacın gerçekleşebilmesi için sağlıklı ortamlar çalışma ortamları sağlamak, her türlü teknik araç ve gereci demirbaş ve kırtasiye malzemelerini temin etmek,

Mehmet AKALIN

-Mahalleli arasında bağıllığı güçlendirmek adına balo, konser, toplantı, tiyatro, sergi spor, gezi ve eğlenceli etkinlikler düzenleyerek tüm üyelerin bunlara katılımını sağlamak

-Kentsel dönüşüm projesine katılım ve sürece etkin muhalefetin gerçekleştirilebilmesi için kamu kurum ve kuruluşları ile ortak projeler yürütmek

-Gerekli görülen yerlerde şube ve temsilcilikler kurmak”

Dernek yetkilileri, kapsadığı alan ve etkilediği nüfus bakımından Türkiye'nin en büyük kentsel dönüşüm projelerinden olan Karabağlar İlçesi Riskli Alan Dönüşüm Projesi'ne ilişkin olarak yeteri kadar bilgi alamadıklarını ve sürece ilişkin olarak görüşlerinin sorulmadığını söylemişlerdir. Ayrıca yetkililer Derneğin ortaya çıkış sebebini projeyi gerçekleştirecek olan iradenin mahalleliyi hiçe sayan umursamaz tavrı olduğunu belirtmişlerdir. Derneğin başkanı, kurucu üyesi ve aynı zamanda basın sözcüsü olan H.E., mahallelerinin kentsel dönüşüm alanı ilan edildiğini yerel gazetede bir haberden öğrendiğini ve bu yüzden büyük şok yaşadığını ifade etmiştir. Bölgede yaşayan mahalleliler de H.E.'nin söylemleri doğrultusunda proje kapsamında görevlendirilen şirket yetkililerinin kendileri ile herhangi bir iletişimde bulunmadıklarından yakınmışlardır.

Limontepe Mahallesi Muhtarı olan D.Y., H.E.'nin ileri sürdüğü argümanlara paralel olarak görüşlerini iletmiştir. D.Y. kentsel dönüşüm kararının alınmasına müteakip Bakanlığın bir mühendislik firmasıyla anlaşarak yapılara ilişkin alelacele değer tespiti ve diğer fizibilite çalışmalarını yaptığını söylemiştir. Ayrıca D.Y. sözleşmelerin Bakanlık tarafından dayatmacı bir şekilde halka imzalatılmak istendiğini; evsiz kalma korkusu yaşayan mahalle halkının da kendiliğinden örgütlenerek dernekleştiklerini belirtmiştir. Bölgedeki derneklerinin düzenledikleri toplantılarında konu hakkında halkı bilgilendirmek için sıkça konuşma yapma fırsatı bulduğunu söyleyen D.Y.; bu toplantılarda mahallelinin spekülasyonlardan etkilenmemesi gerektiğini ve birlikte hareket etmenin önemini sıklıkla vurguladığını belirtmiştir.

Limontepe Mahallesinde yaşayan ve aynı zamanda Limontepe Kentsel Dönüşüm Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği üyesi olan M. P. Bölge halkının kentsel dönüşüm sürecinin başında olayın şaşkınlığı ve dayatmacı uygulamalar nedeniyle tedirgin olduğu ve çekimsiz tavrı sergilediğini söylemiştir. M.P. ilerleyen zamanlarda ise gerek kendi derneklerinin gerekse bölgedeki diğer derneklerin faaliyetleri ve sürece ilişkin çalışmaları sayesinde halkın bu çekingenliği üstünden attığını ve aktif olarak sorgulayıcı bir şekilde sürece dâhil olduğunu belirtmiştir. Bir başka dernek üyesi E.C. ise mahallelinin eğitim seviyesinin düşük olmasının kolayca manipüle edilmelerini kolaylaştırdığını belirterek, bu durumu; “...Başta herkes korkuyordu. Ya dışarda kalırsam diye. Çoğunun tapusu falan yok. Kim ne derse ona inanırlardı. Dernek onlara haklarını anlatınca bilinçlendiler. Şimdi her gün derneğe gelip gelişme var mı diye soruyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği

Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Başkanı H.E., bünyesinde 1.000'e yakın dernek üyesini barındırıyor olmasına rağmen derneğin, 17.260 hak sahipliğini ve 53.500 kişiyi ilgilendiren bir konuda muhalefet geliştirdiğini söylemiştir. H.E. derneğin kuruluş aşamasında ve sonraki süreçlerde ilçedeki Mardinliler Derneği, Sivaslılar Derneği ve Tokatlılar Derneği gibi hemşehri derneklerinin yanı sıra İnşaat Mühendisleri İzmir Şubesi ve Harita Mühendisleri İzmir Şubesi gibi çeşitli meslek örgütlerinden destek aldıklarını belirtmiştir. Ayrıca derneklerinin kuruluş ve faaliyetleri süresince Çağdaş Hukukçular Derneği avukatlarının sürece ilişkin olarak sürekli hukuki yardım sağladığını, avukatların halkın yararına tavır sergilediklerini ve herhangi bir karşılık beklemezsizin gönüllülük esasına dayalı olarak halkı bilinçlendirdiklerini ifade etmiştir.

Dönüşümün gerçekleştirilmek istendiği alanın çok büyük olmasından dolayı derneklerinin henüz kentsel dönüşüm alanının tamamını temsil edebilecek duruma gelmediğini söyleyen bir başka dernek yetkilisi Y.B., Limontepe Kentsel Dönüşüm Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve Salih Omurtak Kentsel Dönüşüm Derneği ile birlikte hareket ettiklerini, tek ses oluşturmak adına da Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği adı altında güç birliği yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca, bu birlikteliğin örgütlülük bilinci oluşturma bakımından başarılı olduğunun altını çizmiştir. "...Karabağlar dediğin yer çok büyük. Biz burayı biliriz, yakın mahalleleri biliriz. Ama 16-17 mahalle var kentsel dönüşüm yapılacak olan. Hep birlikte hareket etmemiz lazım" (Y.B. Dernek Yetkilisi).

Dernek Başkanı H.E. alanın büyük olmasının yanı sıra ilçede kentsel dönüşüm sürecine katılım ve örgütlü mücadeleye ilişkin olarak karşılaşılan bir diğer sorunun bölgenin kozmopolit yapısı olduğu üzerinde durmuştur. İlçenin, ülkenin küçük bir kesiti olduğundan bahseden H.E., bölgede 70 ilden insanın yaşadığını; bunun da farklı dünya görüşü, farklı dini inanış ve farklı siyasi tercihlere sahip kişilerin iç içe yaşaması anlamına geldiğini söylemiştir. Sürece muhalefeti siyaset üstü bir anlayışla gerçekleştirmeye çalıştıklarını belirten H.E., bu yaklaşımlarının kentsel dönüşüm sürecinde bölgede büyük oranda birlik ortamı sağladığını ifade etmiştir.

Derneğin organizasyon yapısının sürece katılımı önemli rolünün olduğuna değinen H.E.; genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu, sekreteryaya ve saymanlığın yanı sıra sokak düzeyinde kurulan temsilciliklerin de etkin bir şekilde sürece katkı sağladığını söylemiştir. Sokak temsilciliklerinin etkin çalışmaları sayesinde toplantılara katılımın her geçen gün daha da arttığını vurgulayan H.E. alınan kararların sokak temsilcileri ile hızlı ve doğru bir şekilde mahallelilere ulaştırılabildiğini, süreci şeffaflaştırmaya yönelik bu çabaların halkın derneğe olan inancını ve güvenini arttırdığını belirtmiştir.

Bir diğer dernek yetkilisi S. F. ise, mahallelerinde sağladıkları örgütlülüğün 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun gereğince kentsel dönüşümüne konu edilen tüm bölgeler için bir model oluşturacağını düşünmektedir. Bölgelerinde halkın kentsel dönüşüm sürecine katılarak elde ettiği kazanımların sürecin sağlıklı işlemesi açısından önemine değinen S. F. "...biz burada

Mehmet AKALIN

sadece Cennetçeşme’de oturanların haklarını savunmuyoruz. Mahalleler dip dibe. Bize Salih Omurtaktan, Limontepeden arkadaşlar da geliyor. Oturup konuşuyoruz. Ne yapabiliriz diye...” diyerek bölgede birlikteliğin yavaş yavaş sağlanmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

Dernek yetkilileri, dernek üyeleri ve bölge halkının söylemleri; Çevre ve Şehircilik Bakanlığının dayatmacı bir tavırla uzlaşma tutanaklarının imzalatılmak istediği yönünde birleşmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerde Cennetçeşme ve Limontepe Mahallesi sakinleri, teknik terimler ve tuzaklarla dolu olduğunu söyledikleri uzlaşma tutanaklarını imzalanmayacaklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Bakanlığın amacının halkla birebir görüşme sağlayıp mahalleliyi ikna etmek olduğunu söyleyen H.E., uyuşmazlıklar olması durumunda yetkili mahkemenin Ankara’daki mahkemeler olmasını da manidar bulmaktadır. Mahalle sakinleri de süreçte uyuşmazlık yaşanması durumunda Ankara mahkemelerinde dava açmalarının kolay olmayacağını, bunun bir yıldırma politikası olduğunu düşünmektedirler. “benim evim 2 katlı bahçeli, kocaman, bize arka taraftan 60-80m² daire vereceklermiş. Ben şimdi buna karşı çıkacağım. Bana diyor ki Ankara’daki mahkemeye dava açacaksın” (E.G. Mahalleli, Limontepe).

Dernek yetkilileri, uzlaşma tutanaklarındaki şüpheli durumları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğüne sorduklarında Müdürlük yetkililerinin tutanaklarla ilgili herhangi bir çalışmasının olmadığını, yetkilendirilen firmanın bu tutanakları hazırlayıp vatandaşlarla görüştüğünü belirterek, bir bakıma merkezi yönetimin süreçte topu tamamen şirkete attığını dile getirmişlerdir. Ayrıca dernek yetkilileri İzmir Valisi ve Karabağlar ilçesi Kaymakamı ile imzalatılmak istenen uzlaşma tutanakları hakkında görüştüklerinde, mülki amirlerin tutanaklarda halka ait herhangi bir ibare olmaması ve projenin tam olarak ortaya koyulmaması nedeniyle kabul edilemez olduğu yönünde teyit aldıklarını ifade etmişlerdir.

Cennetçeşme ve Limontepe Mahallesi sakinleri uzlaşma tutanaklarına istinaden yapılan ölçümlerde evlerinin fiziksel değerinin m² cinsinden daha aşağı bir değerde tespit edildiğini, bu şartlar altında tutanakları imzalamalarının mümkün olmayacağını söyleyerek uygulamaya tepkili olduklarını göstermişlerdir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ise uzlaşma tutanaklarının halk tarafından tepki ile karşılanmasının faturasını, tutanakları kabul edilemez şekilde hazırladığı gerekçesi ile Yeni Hedef Haritacılık şirketine kesmiş ve bir bakıma başarısızlığın tek sorumlusu olarak şirketi işaret etmiştir.

Alan çalışması boyunca Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneğinin; kentsel dönüşüm sürecine katılım, muhalefet ve süreçte halkın sesini duyurabilmek adına çok farklı yöntemlerden faydalandığı görülmüştür. Nitekim dernek bilgi kirliliğini ve dedikoduları önleyebilmek için tüm güncel gelişmeleri mahalle temsilciliklerini kullanarak dağıttıkları el ilanları ile halka duyurmaktadır. Her hafta düzenli olarak en az bir kere ve her biri farklı mahallede olmak üzere gerçekleştirilen toplantılarla halkla istişare ortamı oluşturulmaktadır. Ayrıca, Konak

*Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar
Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği*

Meydanında ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı binasının önünde yapılan mitingler ve yürüyüşlerle de dikkatler bölgeye çekilmeye çalışılmaktadır.

Bölgedeki farklılıkları ortak amaç etrafında toplayabilmek, mahalle halkının tek vücut halinde hareket ederek bölgede birliği sağlamak üzere güncel gelişmelere ilişkin derneklerce organize edilen toplantılar her hafta bir mahallede yapılmaktadır. Bu durum kentsel dönüşümüne konu edilmiş farklı mahallelerdeki kişileri bir araya getirerek mahallede birliktelik ve bölgeye aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Buna karşın proje uygulayıcılarının hak sahipleri ile birebir görüşme yolunu seçmeleri dernek yetkilileri tarafından halkın birlikteliğini bozmaya, halkın süreçteki pazarlık gücünü ve muhalefet etkinliğini azaltmaya yönelik olarak geliştirilen bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. H.E.: "...onlar istiyor ki bu cahil gördükleri halkla teker teker anlaşalım. Biz de her fırsatta tuzaklarla dolu olan tutanağı imzalamayın diyoruz onlara..."

Derneğin ve dernek faaliyetlerinin yerel basında sıklıkla yer aldığını ve bu yolla seslerini duyurabildiklerini söyleyen H.E., ulusal basının da bölgeye ilgi duyduğunu ve basın mensuplarının her fırsatta bölgeye gelerek kendileri ile röportajlar gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Derneğin duvar ve camlarında yerel ve ulusal basın tarafından yapılan haberlerin sergileniyor olması bu ifadeleri doğrulamaktadır. H.E. tüm bunların yanı sıra, derneğin mahallelerde gerçekleştirilen toplantıların sosyal medya kanalıyla kamuoyu ile paylaşıldığını, böylece daha geniş kitlelere ulaşabildiklerini ifade etmiştir.

Bir taraftan merkezi yönetimin kentsel dönüşüm sürecindeki dayatmacı tavrından yakınan dernek yetkilileri, diğer taraftan derneğin bölgedeki tapu sorunu yaşayan mahallelinin hak arama mücadelesine öncülük ettiğini söylemişlerdir. H.E.: "Mahallelerde tapusunu alamayan yaklaşık 4 bin hak sahibi var. Bu insanlar evlerinin ve kullandıkları arsaların vergisini 30-40 yıldır veriyor. Ama tapusuz hak sahiplerinin sadece binalarına en çok 30 metrekare bir değer biçiliyor. Sonra borçlandırılıyorlar. Bu durum kabul edilemez... Adil ve şeffaf olmayan, bizi yaşadığımız yerlerden başka yerlere göç ettirmeyi hedefleyen, sürece dâhil etmeyen bu yasayı, tanımıyoruz".

Bölgede projeye ilişkin algının, tapusu olmayan kişilerin bölgeden tasfiyesi, yerinden edilme, dikey yapılaşma ve bölgenin soylulaştırılması olduğuna değinen dernek yetkililerinden E.S. halkın kentsel dönüşümüne karşı olmadığını, yerinde dönüşümün gerçekleştirilmesi ve sürece ilişkin görüş ve taleplerinin alınması durumunda projeye katkı bile sağlayabileceklerini ifade etmiştir. Cennetçeşme ve Limontepe Mahallesi sakinleri ise bölgenin rantabilite bakımından değersiz yani rezerv bölgelere dönüşen yerlerde yapılacak 60 m² lik TOKİ konutlarına sıkıştırılacakları endişesini taşıırken, rantabilitesi yüksek yerlerin rezidanslarla ve kapalı yaşam alanları ile doldurulacağı görüşünü benimsemiş durumdadır. Limontepe Mahaltesinde annesi, eşi ve çocukları ile yaşayan B.İ.: "...Biz zaten kalabalığız. Burası yetmiyor. Şimdi bunlar diyor ki buradan gidin arka tarafta size ev vereceğiz. Vereceği ev buradan da küçük..." diyerek dönüşümle birlikte yerlerinden edileceklerini ve fiziksel şartlarının da iyileştirilmeyeceğini ifade etmiştir.

Mehmet AKALIN

6306 sayılı yasaya dayandırılarak dönüştürülmeye çalışılan bölgede mahalle halkı, bölgedeki zeminin sağlam olduğunu savunmaktadır. Mahalleli deprem riski öne sürülerek gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşümün kanuni gerekçenin gerçekçi olmadığını düşünmektedir. Cennetçeşme Mahallesi sakini H. Ç. Bölgenin deprem riski taşıyor olmasını kabul etmeleri durumunda yerel yönetimleri mahallelerini imara açmakla ve mahallelerinde yerleşime izin vermekle suçlamaktadır.

Cennetçeşme ve Limontepe Mahallesi sakinleri bölgede yaşayan hak sahiplerinin görmezden gelinerek gerçekleştirilmeye çalışılan projenin başarı şansının olmadığını düşünmektedir. Sürece dâhil edilmedikleri müddetçe uzlaşma tutanaklarını imzalamayacaklarını belirten mahalleliler, süreci çıkmaza sokmak adına da her türlü girişimde bulunmakta kararlı olduklarını yapılan görüşmelerde belirtmişlerdir. "...Ben imzalamadım. Ne yapıyorlarsa yapsınlar, evi başıma mı yıkacaklar, hapse mi atacaklar...babam 83 senesinde yapmış bu evi. Başka yere gitmem..." (E. Y. mahalleli, Cennetçeşme)

Derneğin gerçekleştirildiği toplantılarda sıklıkla 6306 sayılı kanunun bir dayatmadan ibaret olduğu ve rant çevrelerinin işine geldiği vurgulanmaktadır. Toplantılarda ilçede kentsel dönüşüm kapsamı dışında bırakılan bölgelerin rantabilitesinin düşük olduğuna dikkat çekilirken, dönüştürülmek istenen bölgelerin rantabilitesinin yüksek olduğu üzerinde durulmaktadır. "...Burası körfezi görüyor, ormana yakın, temiz hava var, yazın daha da güzel olur buraları. Merkeze de yakın. Böyle olunca müteahhitlerin iştahı kabarıyor tabii" (M. C. mahalleli, Cennetçeşme).

Yapılan görüşmeler ve incelenenden belgelerden Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'nin muhatap alınma ve mahallelinin taleplerini ilgili kurum ve kuruluşlara iletmekte etkin olduğu görülmüştür. Nitekim, görevlendirilen şirket yetkililerinin uzlaşma konusunda başarılı olamaması ve süreci çıkmaza sokması karşısında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü tarafından proje hakkında bilgilendirilmek üzere dernek yetkilileri müdürlüğe davet edilmişlerdir. Yine dernek 2981 sayılı İmar Affına İlişkin Kanuna ve 6306 sayılı Riskli Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'da değişiklik yapılmasına ilişkin olarak TBMM de tüm siyasi partilerle başkanlık düzeyinde görüşme ve taleplerini dile getirme imkânı bulabilmiştir.

Derneğin sürece karşı gerçekleştirdiği muhalefetin etkinliğine ilişkin olarak; bölgede mutabakat sağlanması gereken 17.260 kişiden 8.3.2015 tarihine kadar ancak 185 kişinin uzlaşma tutanaklarını imzalamış olması önemli bir göstergedir. Ayrıca dernek bir diğer önemli kazanımını 2981 sayılı İmar Affı yasasının 23. maddesinin yürürlükten kalkmasını önlemek amacı ile TBMM de siyasi partilerle başkanlık düzeyinde gerçekleştirdiği görüşmelerde elde edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda getirilen önerinin kanun teklifi haline gelmesi ve torba kanun içerisinde yer verilmiş olması dernek açısından olumlu bir gelişmedir. Nitekim meclis parti başkanlıklarında yapılan girişimler ve iletilen talepler neticesinde muhalefet partilerinden CHP ve HDP konu hakkında kanun teklifi hazırlayıp torba kanunda yer

alacak şekilde kanun komisyonuna sunmuşlardır. Söz konusu kanun teklifleri şu şekildedir.

Cumhuriyet Halk Partisinin 10.3.2015 tarih ve 1821 sayılı kanun teklifinde 16.5.2012 tarih ve 6306 sayılı afet riskli alanların dönüştürülmesi hakkındaki kanunun 23. Maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 23- 24/2/1984 tarihli vce 2981 sayılı imar ve gecekondü mevzuatına aykırı yapılara uygulanacak bazı işlemler ve 6785 sayılı imar kanununun bir maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 2981 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmadan önce ilgili idareler bu kanundan kaynaklanan tüm kazanılmış hakların gerekçelerini yerine getirmek zorundadır.”

Söz konusu teklif ile 2981 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılmasına ilişkin hükümler 8 yıl ötelenerek kentsel dönüşüm sürecinde tapusu olmayan vatandaşın mağdur edilmemesi hedeflenmiştir.

Halkların Demokratik Partisinin 10/03/2015 tarih ve 1821 sayılı kanun tekliflerinde ise, 6306 sayılı kanunun 23. Maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir.

“Madde 23- 24/2/1984 tarihli imar ve gecekondü mevzuatına aykırı yapılara uygulanacak bazı işlemler ve 6785 sayılı imar kanunun bir maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 2981 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmadan önce ilgili idareler bu kanundan kaynaklanan tüm kazanılmış hakları yerine getirmek zorundadır.”

Söz konusu teklif ile de 2981 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılmasına ilişkin hükümler 10 yıl ötelenerek kentsel dönüşüm sürecinde tapusu olmayan vatandaşın mağdur edilmemesi hedeflenmiştir. Nitekim girişimler sonuç vermiş ve bu kanun teklifleri dikkate alınarak 2981 sayılı imar affı yasasının iptali 3 yıl süre ile ertelenmiştir.

5.3. Tartışma

İzmir ili Karabağlar İlçesi Riskli Alan Dönüşüm Projesine ilişkin olarak Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği yetkilileri, dernek üyeleri ve bölge halkı ile yapılan görüşmelerde, projenin halkı yok sayarak dayatmacı bir tavırla gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Bu dayatmacı tavra karşı halk seslerini duyurmak, taleplerini iletmek ve rahatsızlıklarını dile getirmek için kendiliğinden gelişen bir muhalefet geliştirmiş ve muhalefetlerini kurdukları dernekler aracılığı ile hayata geçirmişlerdir. Başlarda halkın refleksi olarak gelişen girişimler, zamanla sivil toplum kuruluşları, hemşehri dernekleri ve meslek birliklerinin desteği ile etkinliğini arttırmıştır.

Mahalle derneğinin kuruluş aşamasında meslek birliklerinden ve avukatlardan destek alması bilinçli örgütlülük bakımından önemli bir gelişmedir. Dönüşümün gerçekleştirileceği alanın oldukça büyük olması ve bölge halkının heterojen özellikler göstermesi ise kentsel dönüşüme katılımda birlikte hareket edilmesini güçleştiren unsurlar olmuştur. Bu handikapa rağmen hem bir mahalle derneği hem de bir üst

platform olan Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği bölgede birlikteliği büyük oranda sağlayabilmiştir. Bunda dernek yönetiminin şeffaflığı ve organizasyon yapısının sağlıklı işleyişinin önemli rol oynadığı görülmüştür. Sürece aşına olan profesyonellerden alınan yardımlar, derneğin etkinliğini arttırarak süreç hakkında daha fazla söz sahibi olmalarına pozitif katkı sağlamıştır. Ayrıca her biri farklı bir mahallede gerçekleştirilen mahalle toplantıları farklı mahallelileri kaynaştırmış, mahallelilerin bölgeye olan aidiyet duygusunu pekiştirmiştir.

Halkın başlarda salt barınma haklarının ellerinden alınmasına karşı olarak gösterdiği mücadele, derneğin sistematik çalışmaları sayesinde kapsamını genişletmiştir. Mahalleliler dernek öncülüğünde daha bilinçli bir şekilde bölgelerindeki toplumsal sürekliliği korumak için tepkilerini göstermeye başlamışlardır. Yerinde dönüşümü istemeleri ve komşularından ayrılmak istememeleri bunun bir göstergesidir. 2981 sayılı İmar Affı yasınının 23. maddesinin yürürlükten kalkmasını önlemek ya da kanun hükmünün ötelenmesini sağlayabilmek için gösterilen gayretler de katılımın ve mücadelenin kapsamının genişlediğinin bir başka kanıtıdır.

Bölge halkının büyük çoğunluğu kentsel dönüşüme karşı değildir. Halkın karşı çıktıkları şey gizli kapaklı yapılan anlaşmalar ve projelerdir. Bilindiği üzere kentsel dönüşümün gerekçesi deprem riski ve insan yaşamı olarak ileri sürülmektedir. Ancak bölge halkının ısrarlarına rağmen yetkililer bölgedeki kentsel dönüşümü ada-parcel bazında gerçekleştirmemektir. Mahalleli ada-parcel bazında gerçekleştirilmesini istedikleri dönüşüm için kendilerinin devre dışı bırakılmalarını kabul etmemektedirler. Mahalleli komşuları ile bir araya gelip anlaşma sağladıkları bir müteahhit aracılığı ile yaşadıkları çevreyi dönüştürme taraftarıdır. Bunu görmezden gelen idare ise ihaleci firmalar eliyle tüm bölgeyi dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu durum projenin rant merkezli bir proje olduğu algısını güçlendirmektedir.

Derneğin gerçekleştirdiği faaliyetler sayesinde mahallelilerin sürece daha bilinçli olarak yaklaştığı görülmüştür. Mahalle halkının başlarda hakları ve mücadele yöntemleri hakkında bilinçsiz olmaları örgütlü muhalefet geliştirmelerine engel olmuştur. Ancak derneğin bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri neticesinde mahalle halkının bu çekingen tavırı, sorgulayıcı bir katılıma dönüşmüştür. Dernek öncülüğünde gerçekleştirilen mitingler, yürüyüşler, toplantılar, söyleşiler, basına verilen röportajlar, basın açıklamaları ve iştirak edilen etkinlikler bölge halkının sürece olan ilgisini hep canlı tutmuştur. Ayrıca üye sayısının yaklaşık olarak 1.000 kişi olmasına rağmen, süreçte sergilediği kararlı tutum ve halkı sürece entegre etme isteği derneğin halk gözünde güvenilirliğini arttırmıştır.

Projeyi gerçekleştirecek olan iradenin, katılım merdiveninin en alt kademesinde yer alan tek taraflı bilgilendirme faaliyetini bile yerine getirmemiş olması, proje kapsamında demokratik yönetim anlayışından uzaklaşıldığını göstermektedir. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yetkilendirdiği Yeni Hedef Haritacılık ve Şehircilik A.Ş.'nin bölgedeki halk ile uzlaşmak üzere sunduğu

tutanakların kabul edilemez nitelikte ve belirsizliklerle dolu olması halkın süreçte yok sayıldığına bir başka kanıttır.

Dernek, kuruluş amacına uygun olarak belirlediği hedeflere ulaşmakta başarı göstermiştir. Öncelikle mahalleli süreç hakkında bilinçlendirilmiş ve bölgede birliktelik oluşturulmuştur. Halkın, haklarının farkına varması ve süreci sorgulaması sağlanmıştır. İmzalatılmak istenen uzlaşma tutanaklarının mahallelilerin büyük çoğunluğu tarafından geri çevrilmesi de sürecin durmasına ve projenin Bakanlık adına başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmuştur. Bu başarısızlık sonrasında halkın görüş ve taleplerini almak üzere derneğin muhatap olarak Bakanlıkça çağırılması, halkın dernek kanalı ile sürece geç de olsa katıldığını göstermiştir.

Derneğin TBMM de tüm parti grupları ile görüşmesi üzerinde durulması gereken önemli bir gelişmedir. Dernek, öznesi konumunda oldukları bölgelerindeki kentsel dönüşüm hakkında söyleyecek sözlerini gerektiğinde doğrudan karar vericilerin bizzat kendisine de iletebileceklerini göstererek, örgütlü halkın gücünün farkına varılmasını sağlamışlardır. Bu girişimler kentsel dönüşümüne konu edilen birçok bölge halkı için ilham kaynağı olacak niteliktedir.

6. SONUÇ

Ülkemizde dönemin işgücü ihtiyacı karşısında hoşgörü ile karşılanan illegal yapılaşmalar ve gecekondu artan nüfus ve artan rant nedeniyle bazı çevreler açısından sempatisini kaybetmiştir. Ancak kendilerine has çözümler geliştirerek oluşturdukları yaşam alanlarında yıllarca yaşam süren halkın, artan rantsal değerler karşısında suçlu gösterilerek bölge dışına itilmeye çalışılması kabul edilebilir bir durum değildir.

1970'lerden itibaren yoğun şekilde gecekondulaşmanın yaşandığı Karabağlar Bölgesi de yukarıda kısaca anlatılmak istenen süreçten nasibini almış durumdadır. Karabağlar bölgesini diğer gecekondu bölgelerinden ayıran özellik ise geliştirdikleri örgütlü muhalefet örneği ve kentsel dönüşüm sürecine etkin olarak katılım istekleridir.

Kanunlarla çeşitli gerekçeler ileri sürülerek meşrulaştırılmaya çalışılan ve her defasında sermaye çevrelerinin menfaati yönünde gelişen kentsel dönüşüm projeleri, Karabağlar bölgesinde halkın mahalle dernekleri aracılığı ile geliştirdikleri muhalefet nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Kanunen kentsel dönüşüm için sağlanması gereken 2/3 çoğunluğun bölgede halkın görmezden gelinmesi nedeniyle sağlanamıyor olması bu başarısızlığın başlıca nedenini oluşturmuştur.

Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'nin örgütlü mücadelesi ve halkı sürece katma çabası, kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen diğer bölgelerde yaşayan halklar için bir model niteliğindedir. Kozmopolit bir bölgede ortak bir amaç etrafında halkın örgütlü şekilde hareket edebilmesi ve sürece katılımı kentsel dönüşüm özelinde kurulan mahalle dernekleri arasında Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği'ni başarılı bir örnek olarak öne çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Abelson, J. (2001). A review of public participation and consultation methods. <http://www.citizenshandbook.org/compareparticipation.pdf>. (Erişim Tarihi: 15.01.2015)

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of community participation. *Journal of the American Institution of Planners*, 35, 216-224.

Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). "Türkiye'de kentsel dönüşüme yönetsel bir yaklaşım", *METU JFA*, 24:2, 57-82.

Atkinson, R. (2004), Urban regeneration, partnerships and community participation: lessons from England", *İstanbul 2004 International Urban Regeneration Symposium: Workshop of Küçükçekmece District*, İstanbul, 2004, s. 119-128.

Başaran Uysal, A. (2013). Katılımcı senaryo tekniği yardımıyla tarihi kentsel alan için iyileştirme stratejisinin belirlenmesi, *METU JFA*, 30:2, 137-162.

Burns, D., Hambleton, R., Hogget P. (1994). The politics of decentralisation: revitalising local democracy, Palgrave Macmillan, Public Policy And Politics Series.

Brodie, E., Cowling E. Nissen N. (2009). Katılımı anlamak, bir literatür çalışması, TEPAV, DPT.

Cornwall, A. (2008). Unpacking participation: models, meanings and practices, *Community Development Journal*, 43: 3, 269-283.

Derdiman, R. C. (2008). Anayasa hukukunun genel esasları ve Türk Anayasa düzeni, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2007). Kamuda iyi yönetim özel ihtisas komisyonu raporu, Yayın No:2721, ÖİK: 674, Ankara.

Dietz, T. ve Stern, P.C. (2008). Public Participation in Environmental Assessment and Decision Making. <http://site.ebrary.com/lib/canakkale/docPrint.action?encrypted>. (Erişim Tarihi, 21.1.2015)

European Institute for Public Participation (EIPP) (2009). Public participation in Europe an international perspective, www.participationinstitute.org/wpcontent/.../pp_in_e_report_03_06.pdf. (Erişim Tarihi: 07.01.2015)

Ejder, Y. (1996). Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara.

Güven, A. (2005). Habitat II: geniş tabanlı katılım ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında yerellik boyutu" TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul, Temmuz-Aralık.

Kara, M. (2010). Türkiye'de geçeköndü dönüşüm projelerinin konut sorununun çözümündeki rolü: Ankara İli Gültepe ve Yatıkmsulu örneği, *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*, 6:2. 171-204.

Kerman, U., Altan, Y., Aktel, M. ve Lamba, M. (2011), Yerel yönetim ve kent

Katılımlı Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mahalle Derneklerinin Rolü: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Hak Arayanlar Derneği Örneği

konseyleri, *Kent Konseyleri Sempozyumu*, 6-7 Mayıs, Bursa, 13-29.

Kalabalık H. (2005). Avrupa birliği ülkelerinde karşılaştırmalı yerel yönetim hukuku:teori-uygulama, Seçkin Kitabevi, Ankara.

Kaya, H. E. (2009). Kentsel dönüşüm projeleri ve halk katılımı, değerlendirme, tartışma ve cevap yazıları”, *Toplum ve Demokrasi*, 3 (6-7), Mayıs-Aralık, 203-216.

Navrızov Y., Rose A. and Shelley W. (2000). Role of partnership in modern local government. *Eighth Annual Conference Of The Network Of Institutes And Schools Of Public Administration In Central And Eastern Europe* (NISPAcee), Budapest, April, 13-15.

Ökten, A. N., Altınok, E. ve Bilen, Ö. (2008). Yoksulluk deplasmanda. *Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu*, İstanbul, 1-10.

Özden, P. P. (2008). Kentsel yenileme. İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları.

Sanoff, H. (2006), Multiple views of participatory design, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 23:2, Ankara, 131-143.

Pakel, N. (2014). 6306 Sayılı ve riskli yapı uygulaması (II). *İstanbul Barosu Dergisi*. 88(2), 77-88.

Polat S. ve Dostoğlu N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri, Uludağ Üniveristesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12 (1) :61-76.

Tekin T. (2015, Mayıs 8), Karabağlarda önce uzlaşma sonra dönüşüm. *Yeniasır*.

Toksöz, F. (2011). İyi yönetim el kitabı, 7. Baskı, *Beta Yayıncılık*, İstanbul.

Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, 1113-1132.

Turok, I. and Bailey, N. (2004). Twin track cities: competitiveness and cohesion in Glasgow and Edinburg. *Progress in Planning*, 62(3), 135-136.

Üstün, G. (2014). Kentsel dönüşümün hukuki boyutu. XII Levha Yayıncılık, İstanbul.

Üstün, G. (2009) Kentsel dönüşümün hukuki boyutu. XII Levha Yayıncılık, İstanbul.

Yalçındağ, S. (1996). Belediyelerimiz ve halkla ilişkileri, TODAİ, Ankara.

Yanlı, D. (2015). 6306 sayılı kanun ışığında kentsel dönüşüm uygulamalarına genel bakış. <https://www.linkedin.com/pulse/6306-sayili-kanun-isiğında-kentsel-dönüşüm-genel-bakış-didem-yanli> (Erişim tarihi: 2/7/2015).

Yıldırım, Y. (2005). Porto Alegre-Fatsa: yerel düzeyde “demokrasiyi demokratikleştirmek çabaları üzerine bir karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 273-287.

Mehmet AKALIN

Yılmaz, Z. (2004). Kentsel yenileme canlandırma projesinde katılımın değerlendirilmesi ve Trabzon örneği. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokiyumu'nda Sunulan Bildiri*, Ankara, 8-10 Kasım, 579-597.

Yıldırım, F. (2003). Yerel Yönetimler ve Yeni Yerel Siyasetler. VASSAF, G.(ed.), *Mehmet Ali Aybar Sempozyumları 1997-2002 Özgürleşmenin Sorunları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Yücel, H. ve Aksümer, G. (2011). Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesinde Mekânsal Kimlik Ve Dayanışma Örüntüleri, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9: 36. 117-139.